

Naczelne Dowództwo W.P.

(Sztab Generalny)

Nr. 7780/II B.W.6

7776 J21
Warszawa dn. 21. II. 21 r.

**TAJNE TRZYMAĆ
POD KLUCZEM!**

Do

(według rozdzielnika)

Przesyła się przy niniejszym do wiadomości referat Wydziału 6 B.W. p.t. "Charakterystyka prasy rosyjskiej wydawanej poza granicami Rosji Sowieckiej w roku 1920"

za zgodność:

w.z. Szefa Oddziału II

K. Lubejant

(-) Przeździecki

major Szt. Gen.

Otrzymują:

1. B.W. 4
2. Ewidencja 5
3. Adjutantura Generalna
4. Oddział II Sztabu M.S. Wojsk.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

ADJUTANTURA GENERALNA
NACZELNEGO WODZA
L. dz. 7776 J21
7. VII 1921 roku
Wpłynęło dn. 1921 roku
Wyszło dn. 1921 roku
Załączników.....

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

467

Naczelne Dowództwo, Oddział II

Sekcja II, Wydział 6.

S 7780 / 2 B N / 8

TAJNE TRZYMAĆ
POD KLUCZEM!

Charakterystyka prasy rosyjskiej

wydawanej poza granicami Rosji Sowieckiej w roku 1920

Rok ubiegły 1920 przyniósł ze sobą znaczne zmiany polityczne na terytorjum Rosji, które wywarły silny wpływ na prasę rosyjską szczególnie antybolszewicką, wydawaną jeszcze na tem terytorjum. Początek 1920 r. zeszedł się mianowicie z załamaniem a potem ostateczną klęską ofensywy wojsk antybolszewickich Południa Rosji, pozostających pod dowództwem gen. Denikina. Tak świetnie rozpoczęty w końcu lata pochód Denikina na północ w głąb Rosji Sowieckiej uwieńczony podsunieniem się wojsk jego pod sam prawie Orzeł (trzysta kilkadziesiąt kilometrów od Moskwy), już w październiku zachwiał się w swych sukcesach, a ku końcowi ~~roku~~ tego roku i na początku 20 roku zakończył się katastrofalną klęską po zajęciu w dniu 7 lutego tego roku Odesy, ostatniego nieomal większego punktu na kontyngencie b. Południowej Rosji Denikinowskiej. Sam Denikin zrezygnował ze swego stanowiska dyktatora, ostatnie rozbitki jego wojsk zgrupowały się na półwyspie Krymskim pod wodzą nowego dyktatora gen. Wrangla i odtąd aż do końca prawie roku, bo do listopada ten mały skrawek terytorjum ze skoncentrowaną stosunkowo znaczną lecz wogóle nie wielką ilością ludności i wojska - był jedyną ~~skazaną~~ ^{antybolszewicką} oazą na terytorjum b. Rosji. W listopadzie zaś po ostatecznej klęsce Wrangla na Krymie i ten ostatni ośrodek antybolszewicki rosyjski na ich własnym terytorjum został pochłonięty przez zwycięską Rosję sowiecką.

Odtąd już wszystkie rosyjskie antybolszewickie zamiary, plany, organizacje i ich wyraziciele organy prasowe tracą grunt własny rodzinny pod nogami i przenoszą się na obczyznę skupiając się w całości, obecnie w środowiskach emigracyjnych. Tem właśnie

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

468

rok ten 1920 różni się od poprzedniego 19 roku, iż jeśli w 19 znacz-
na część Rosji była jeszcze wolną od bolszewików i miała swoje włas-
ne życie społeczne, polityczne i ekonomiczne, znajdujące obfity wyraz
w miejscowej prasie - o tyle w 20 roku terytorjum to skurczyło się
ogromnie, i nakoniec zupełnie znikło. Wszystkie koła rosyjskie związa-
ne w tym lub innym stopniu z akcją antybolszewicką przeniosły się
ostatecznie poza granice właściwej Rosji, częścią do państw sukce-
syjnych - granicznych (Polski, Łotwy, Estonji, Grecji i in.), częścią
zaś jeszcze dalej na zachód (głównie do Francji i Niemiec), by tam
znacznie ożywić życie polityczne dotychczasowych środowisk rosyjskich
pomnożyć i zróżniczkować tam prasę rosyjską, a nawet dążyć do tworze-
nia jakichś nowych koncepcji rządów ogólnorosyjskich antybolszewickich
Tak np. rosyjski k-tet polityczny Sawinkowa w Polsce lub zjazd człon-
ków ciał prawodawczych i konstytuandy rosyjskiej w Paryżu. Mając te
wskazówki na uwadze należy też rozpatrywać z tego punktu widzenia
stosunki prasy rosyjskiej antybolszewickiej w 1920 roku.

Tak więc z całej dość obfitej, jeszcze ku końcowi 19 roku,
prasy wydawanej na terytorjum Rosji antybolszewickiej w 20 roku
z powodów powyżej wskazanych aktualną była jedynie prasa krymska.
Prasa ta pod rządami gen. Wrangla, blizkiemi bardzo do rządów bez-
względnej dyktatury wojskowej, wydawaną z zabarwieniem bezsprzecz-
nie reakcyjnym - nie może być uważaną za dostatecznie pełne od-
zwierciadlenie całej opinii politycznej rosyjskiej. Wszystkie orga-
ny prasy krymskiej dzieliły się na trzy zasadnicze rodzaje: I) or-
gana rządowe i tych było najwięcej
zaczynając od oficjalnych „*Wojennyj Głos*” i „*Zaria Roscii*”
aż do pism prawicowo-partyjnych, popieranych przez rząd Wrangla:
np. gazeta Szulgina organ Suworina i wiele innych. II- Pisma opo-
zycyjne w daleko mniejszej ilości, z tych dwa właściwie tylko o
wybitniejszym charakterze i te z musu mogły uprawiać tylko nader
ostrożną opozycję, gdyż w przeciwnym razie podlegały surowym repre-
sjom. III- Gazety prowincjonalne o charakterze czysto informacyjnym,
bez wyraźnego zabarwienia politycznego np. „*Jaltinskij Kurjer*” lub „*Feodosijskoe
Strow*”
i pare innych. Naogół co do wartości dziennikarskiej cała prasa krym-
ska nosi cechy upadku, zupełnego braku wybitnych sił pisarskich, fa-

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

chowych i intelektualnych, których część zdążyła już wyemigrować na zachód Europy, wiele zaś pochłonęła na niezmiernych obszarach Rosji Sowieckiej nagła nawała bolszewicka.

Z punktu widzenia politycznego w kwestjach najbardziej nas obchodzących, to znaczy w sprawie Polski (stosunku do niej oraz zagadnień ukraińskiej republiki ludowej atamana Petlury cała prawie bez wyjątku prasa krymska zajmowała stanowisko nieprzychylnie, częstokroć wprost dla nas wrogie. Szczególnie silny wyraz zapatrywania te znalazły w okresie naszej zwycięskiej ofensywy na Ukrainie i zajęcia Kijowa. Wtedy cała nieomal prasa rosyjska nie tylko nie wyrażała specjalnego zachwytu naszymi zwycięstwami, lecz nawet nie kryła swego niezadowolenia z naszego powodzenia w tym kierunku. Naturalnie tutaj ton ~~całej~~ całej prasie nadawały organy oficjalne i partyjno-prawicowe, przez rząd popierane. Ale jednak oprócz tych organów i zawsze za nimi idących bezbarwnych gazetek informacyjnych nawet wymienione poważniejsze organy opozycyjne nie wykazywały wcale tej życzliwości, ani nawet dostatecznie lojalnego stosunku do Polski i jej powodzeń w akcji militarnej, ostatecznie zdążającej przecież do wspólnego z wojskami antybolszewickiej Rosji celu - zwalczania bolszewizmu w Rosji. Przyczyny tego mało przychylnego stosunku rosyjskiej prasy krymskiej do Polski oraz jej zadań i celów tkwiły z jednej strony (specjalnie co do niezadowolenia z powodzeń wyprawy kijowskiej) w obawie przed źle zrozumianym "imperjalizmem" Polski, z drugiej zaś strony w starannie ukrywanych (szczególnie w kołach opozycyjnych) lecz bezsprzecznie na dnie wszystkich partyjnych programów pekutujących resztek "wojującego imperjalizmu" rosyjskiego, który nawet w chwili najśroźszych niepowodzeń własnych nie mógł się wyrzec myśli o przyszłym połączeniu Chełmszczyzny z Rosją i ciągle jeszcze chciał dyskutować nad sprawą przynależności państwowej Galicji Wschodniej. Wiele przyczyniło się też do niezbyt sympatycznego ukształtowania się stosunku prasy krymskiej do Polski - brak wszelkiej akcji ze strony polskiej, zmierzającej do poprawienia tego stosunku chociażby przez systematyczne i źródłowe informowanie prasy miejscowej o Polsce, jej celach, zamiarach i stosunku do antybolszewickiej Rosji.

Naogół jednak przyznać trzeba, że choć stosunek prasy krymskiej nie był dla nas przyjaznym, to jednak prócz paru wyjątków w pismach skrajnie prawicowych, np. ~~z~~ „*Wielikaja Rossija*” Szulginowskiej, był ten stosunek przynajmniej w zewnętrznym tonie mniej więcej poprawnym.

Po ostatecznym rozbiciu Wrangla i zajęciu, w listopadzie 20 r. półwyspu przez bolszewików cała już prasa rosyjska antybolszewicka przenosi się zagranicę. Należy podkreślić, iż jeszcze nawet w czasie utrzymywania się gen. Wrangla na Krymie w krajach bliższych do południa Rosji, zaczęły się tworzyć gazety rosyjskiej, zostające pod wpływem tego rządu (szczególnie w miastach nadbrzeża czarnomorskiego, w Bułgarii, w Serbii i Konstantynopolu). Rząd gen. Wrangla pierwszy z antybolszewickich rządów zrozumiał całą wagę propagandy zagranicznej. Tem się też różni czas jego rządów od rządów Denikina, który prawie nie miał zupełnie oddanych sobie organów prasowych poza granicami terytorjum przez jego wojska armii ochotniczej zajęte - co też duże szkody jego sprawie za granicą wyrządziło. Lecz, prócz paru takich ~~organów~~ ~~tych przy wybitnym~~ organów wranglowskich jak np. „*Russkaja Gazieta*” w Warnie „*Rossija*” - w Sofji i „*Russkaja Gazieta*” w Belgradzie i inne które obecnie albo istnieć przestały albo wiodą jeszcze żywot suchotniczy, zagranicą miała naturalnie już wtedy swoją zupełnie niezależną i to dość rozwiniętą prasę rosyjską. Pierwszy etap większego jej rozwoju dokonał się jeszcze od październikowskiego przewrotu bolszewickiego w Rosji ^zzwiązanego z nim exodus'u całej inteligencji rosyjskiej, a wśród niej dziennikarzy w pierwszym rządzie. Ta prasa rosyjska, która powstała na terytorjach państw sukcesyjnych (jak Estonia, Łotwa, Finlandja, Gruzja i Polska) przeważnie zajęła stanowisko hyperlojalne względem rządów tych państw i poświęciła się prawie wyłącznie obronie interesów obywateli tych państw narodowości rosyjskiej, prócz naturalnie zajęcia się sprawami lokalnymi (jak np. gazety rosyjskie na Łotwie, Estonji lub zajętej przez rumunów Besarabji). Sprawami ogólnorosyjskimi prasa ta interesowała się mało, stanowiąc tylko na gruncie mniej lub więcej jaskrawego i wyraźnego ^{jednak} wrogiego stosunku do bolszewików. Tylko w Polsce, dzięki co prawda niezwykle sprzyjającym warunkom - utworzeniu ~~urzędu~~ w Warszawie przez grupę Sawinkowa ~~urzędu~~ Rosyjskiego Komitetu Politycznego - tutejsza prasa rosyjska, szczególnie ga-

RUSSIAN
INSTITUTE
ARCHIVES
NEW YORK

zeta „*Swoboda*” - organ K-tu, stanęła na szerszej platformie rozstrząsania ogólnorosyjskich zagadnień politycznych - podtrzymując wskazany Ros. K-tet Polityczny, jako domniemany przyszły rząd rosyjski. Jako środki wykonania planów politycznych R.P.K. - prasa ta popierała akcję zbrojną gen. Bałachowicza na Białorusi. Do akcji Wrangla warszawska prasa rosyjska odnosiła się z pewną sympatią, jednak z rezerwą, stosownie do wskaźników ogólnej linii politycznej Komitetu Sawinkowa i zgodnie zresztą z zapatrywaniami polskich czynników politycznych.

Prócz Warszawy, jeszcze większymi nawet ośrodkami życia politycznego rosyjskiego zagranicą, a tym samym i prasy rosyjskiej w roku 1920 ^{stali się:} Paryż jako centrum kierunków lewicowych w emigracji rosyjskiej z grupą Burcewa (jego wydawnictwa „*Obščeznoje*” („*La cause commune*”) na czele, Berlin, jako ośrodek przeciwnie reakcyjno-monarchistycznych prądów z gazetami „*Trud*”, „*Prawa*” i „*Rul*” - na czele i w końcu Praga Czeska, gdzie zgrupował się kierunek Kiereński i stronnictwo s-r'ów rosyjskich wyrazicielem których była gazeta „*Wolja Rossii*” i gdzie i bolszewicy założyli pierwsze swoje placówki) gaz. „*Prawda*”. - Najsilniejszym było jednak jakościo wo jak i też ilościowo życie polityczne rosyjskie w Paryżu, najliczniejszą też i najżywszą była tam i jest dotychczas prasa rosyjska, gdyż tu osiadły najwybitniejsze głowy partyjne i najlepsze pióra dziennikarskie całej niemal prasy emigracyjnej rosyjskiej. Dotychczas ^{chodzi} ~~wydawało się~~ tam sześć pism rosyjskich. W tym że 20 r. powstał szereg pism rosyjskich w Ameryce, głównie w St. Zjednoczonych.

Co do charakteru ogólnego prasy rosyjskiej na zachodzie Europy to trzeba skonstatować iż zewnętrznie (i co do rozmiarów) i co do treści (jakość jej) wszystkie te organy naogół stoją niżej średniego poziomu byłych wielkich gazet rosyjskich. Z punktu widzenia politycznego należy podkreślić zastanawiającą wprost rozbieżność poglądów oraz absolutny brak solidarności w najelementarniejszych ^{zapatrywaniach} ~~zapatrywaniach~~ na całokształt zagadnień rosyjskich. Ta zażarta walka partyjna prowadzona z całą bezwzględnością i zaciętością pomiędzy oddzielnymi pismami została naturalnie przyniesiona z Rosji, z wewnętrznego ustosunkowania się tam partji politycznych, wzrosła jednak tu do chorobliwych wprost rozmiarów na gruncie częstokroć osobistych ambicji w niezdrowej atmosferze emigracji, oderwanej zupełnie od ojczyzny. Z nowych objawów na tle egzystencji prasy rosyjskiej na Zachodzie w r. 1920 należy też zanotować powstanie tam w tym roku szeregu pism - ekspozytur i organów propagandowych czysto bolszewickich jak np. „*Prawda*” - w Pradze, „*Swoboda Rossii*” - w Rewlu, „*Wolja*” (2-gi wyd.) w Rydze i cały

szereg gazet rosyjskich w Ameryce, oraz z drugiej strony gazet subsydjowanych przez rządy lub społeczeństwa, w których wychodzą: np. "Rul" - przez Niemców w Berlinie i do pewnego stopnia "Obszezeje Dieło" w Paryżu, subsydowane przez francuzów. W stosunku do sprawy polskiej i kwestji z nią związanych zagraniczna prasa rosyjska naogół prócz naturalnie gazet rosyjskich wychodzących w Warszawie, zajmowała stanowisko podobne do prasy krymskiej t.j. prasa prawicowa z zasady nieprzychylna, prasa liberalna i demokratyczna z dużą dozą rezerwy i obaw przed domniemanym imperjalizmem polskim, nie mówiąc już o prasie bolszewickiej wrogiej wszystkiemu co polskie. Co do popularności gazet rosyjskich na Zachodzie należy zaznaczyć iż jest ona średnia, cały szereg gazet np. *berlińskich, brytyjskich lub rosyjskich* zdażył w ciągu roku sprawozdawczego upaść z braku poparcia, odrodzić się i znowu upaść z tegoż powodu. Jako dopełnienie prasy rosyjskiej na Zachodzie należy też wymienić parę agencji telegraficzno-prasowych powstałych w ciągu tego roku, z których działają dotąd i cieszą się powodzeniem: "Russunion", agencja Burcewa w Paryżu, "Russbiuro" - blizkie poprzedniej agencji z siedzibą w Kopenhadze i "Russpress" w Warszawie.

W Y K A Z

PRASY ROSYJSKIEJ WYDAWANEJ W 1920 roku POZA ROSJĄ SOWIECKĄ

Prasa krymska (do listopada 1920 r.)

Na Krymie wychodziły za rządów Wrangla aż do zajęcia przez bolszewików:

"Wojennyj Gołos" w Sewastopolu - oficjalny organ Sztabu Wrangla, pismo o charakterze specjalnie wojskowym, dla armji. Redaktorem był dłuższy czas gen. Zalesski, potem usunięty za zbyt ni demokratyzm i liberalizm.

"Zaria Rossii" w Sewastopolu - też organ rządowy Wrangla, o celach agitacyjno-propagandowych wśród ludności i wojska. Kierunek polityczny wyraźnie prawicowy. Redaktorem pisma był niejaki Berg.

"Wielikaja Rossija" - w Sewastopolu - gazeta W. Szulgina, organ prądów skrajnie reakcyjnych nacjonalistyczno-monarchicznych. Najbardziej nieprzychylnie usposobiona do Polski i nie kryjąca się z tem. Redagował dziennikarz Walery Lewicki, znaczny udział we współpracy brał sen. Czebyński, znany przedstawiciel kół reakcji rosyjskiej, b.m. *minister* rządu Denikina.

"Wieczernieje Wronia" w Sewastopolu - gazeta wydawana i redagowana

wana przez grupę współpracowników znanej petersburskiej gazety "Nowoje Wremia" - w tym samym konserwatywnym duchu - podtrzymywana przez rząd Wrangla.

"Wieczernieje Słowo" - w ~~Sewastopolu~~ Symferopolu - pismo jednego z wydawców b. gazety "Nowoje Wremia" Borysa Suworina - gazeta prawicowa popierana również przez rząd wranglowski.

"Jug" w Sewastopolu - gazeta opozycyjna, w duchu demokratyczno-liberalnym, bez precyzowanego kierunku partyjnego, redagowana przez znanego pisarza humorystę rosyjskiego Awerezenko. Władze wranglowskie były często kroć b. niezadowolone z tego pisma i poddawały je surowym represjom.

"Krymskij Wiestnik" - jedna z najstarszych gazet krymskich, kierunku demokratycznego, nieco na lewo od kadetów. Od początku zajęła stanowisko zdecydowanie opozycyjne względem systemu dyktatury wojskowej w rządach Wrangla. Podlegała wielu karom prasowym i prześladowaniom ze strony cenzury wojskowej.

Prócz tego wychodziło jeszcze na Krymie parę gazet prowincjonalnych o charakterze informacyjnym, z których większymi były tylko dwie "Jaktinskij Kurjer" i "Teodozijskoje Słowo" - obie politycznie bezbarwne, nie sprzeciwiające się w niczem rządowi.

II. Prasa rosyjska w państwach sukcesyjnych b. Rosji

W Finlandji

"Nowaja Russkaja Zyzń" - w Hensingforsie, wychodzi dotąd. Gazeta bezpartyjna, demokratyczna, antybolszewicka. Rozchodzi się nie tylko w Finlandji samej, gdzie kolonie rosyjskie są b. liczne, lecz i na wszystkie kraje skandynawskie. Sama się okupuje.

W Estonji

(dokładne dane w moim raporcie Nr. 20 Stanie prasy w Estonji), dotąd wychodzą w Rewlu:

"Narodnoje Dieło" - organ komitetu grupy socjalistów rewolucjonistów Północno-Zachodniej Rosji. Gazeta inicjowana była i obecnie podtrzymywana jest przez nasze czyniki dyplomatyczno-wojskowe w Rewlu, z którymi pozostaje w dość ścisłym kontakcie.

"Poslednija Izwiestja" gazeta o charakterze lokalnym, bezpartyjna, demokratyczna, w takim stosunku pewnej zależności od naszego przedstawicielstwa wojskowego, ostatnio jest zamiar jej rozszerzenia do pomiarów dużego organu politycznego

Wychodziła "Swoboda Rossii" zamknięta w sierpniu 1920 r. za zbyt wyraźne sympatje bolszewickie.

Na Łotwie

Dotąd wychodzą w Rydze:

"Siegodnia" gazeta o kierunku demokratycznym, antybolszewicka. Pozostaje pod wpływem burżuazyjno-giełdowych sfer żydowskich. W stosunku do Polski usie sobiona nieprzychylnie, podlega też ze względu na korzyści materialne wpływom ~~Ł~~ ~~t~~ewskim. Redaktor faktyczny Bierieżański - zdolny dziennikarz. Wydaje Two "Naród" w osobie J-Braussa.

"Riżskij Kurjer" organ demokratycznej myśli - ~~le~~ ~~z~~partyjny stworzony w końcu grudnia 1920 r. pozostający w ścisłym kontakcie i zależności materialnej i moralnej od naszych czynników polityczno-wojskowych w Rydze. Nominalny redak tor wydawca D. Zaborowski.

Wychodziły prócz tego w Rydze w ciągu roku sprawozdawczego gazety "Rus skaja Zyżń" - organ prawicowy. "Swobodnaja Myśl" gazeta informacyjna - jednak po pewnym czasie zmuszone były się zamknąć wobec braku funduszy i ~~z~~ ~~a~~łej poczytności. "Libawskoje Russkoje Słowo" gazeta informacyjna w Libawie.

W Polsce wychodzą obecnie - w Warszawie

"Swoboda" - organ oficjalny stworzony przez b. Rosyjski K-tet Polityczny Sawinkowa, obecnie przekształcony w K-tet Ewakuacyjny. Z początku przeważały w niej sympatje wranglowskie - wtedy redagował gazetę Gzowski b. redaktor "Mińskiego Kurjera" potem ~~p~~oprzetworzeniu K-tetu na ewakuacyjny, po klęskach Wrangla i Bałachowicza górę wzięły prądy bardziej lewicowe t. zw. "Bojuza Woz rożdzenia" i stanowisko redaktora naczelnego objął p. Portugałow. W gazecie pisu ją pp. Sawinkow i Filosofow - wybitni działacze polityczni emigracji rosyjskiej. Względem Polski gazeta naturalnie zachowuje się najzupełniej lojalnie.

"Warszawskoje Słowo" - obecnie "Nowoje Warszawskoje Słowo" - gazeta politycznie stojąca na platformie uznania nowopowstałych państw i ich udziału w odbudowie Rosji, kontrolowana zresztą co do kierunku przez miarodajne czyn niki polityczne polskie (do niedawna subsydjowana przez Straż Kresową), to ~~ta~~ ~~ż~~ stosunek do interesów polskich zupełnie poprawny. Redaktorem wydawcą jest niejaki Horwie-Samojłow nie cieszący się dobrą opinią. Prócz polskich cz ników finansowych gazetę tę w ostatnich czasach ukraińcy i ros. K-tet ewaku cyjny, podobno ze względów li tylko uchronienia się od napaści jakimi mu z tej strony zagrażano. W ostatnich dniach gazeta ta przekształca się w tygodnik. Prócz tego w ciągu naszej ofensywy w lecie 1920 r. wychodziło jeszcze parę drobniejszych pism agitacyjnych na kresach, które jednak potem jesienią

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

INSTITUTE
ARCHIVES
New York

w czasie naszych niepowodzeń przestały wychodzić, obecnie jest w projekcie wznowienie (przez B.W.6 Oddział II) ~~.....~~ tej działalności prasowej rosyjskiej w szeregu punktów na pograniczu.

Na Litwie.

Wychodziły w 1920 r. w Wilnie: gazeta "Litwa" - obecnie zamknięta i "Wilenskoje Słowo" - wychodzi dotychczas, o charakterze informacyjnym, oraz na Litwie Kowieńskiej, w Kownie:

gaz. "Echo" - mała prowincjonalna gazetka informacyjna o zabarwieniu naturalnie litwomańskim, Polsce wrogim, widocznie utrzymywana przez litwinów.

W Besarabji wychodzą obecnie
-----

gazeta "Nowoje Słowo" - rosyjska gazeta informacyjna z silnymi wpływami kupieckich sfer żydowskich.

"Bessarabia" po rosyjsku drukowany organ oficjalny besarabskiej partji ludowej.

Na Kaukazie (w Gruzji) wychodzą lub wychodziły w 1920 r. w Tyflisie

"Gruzja", "Słowo", "Bor'ba", "Wieczer", i "Nowosti dnia" wszystkie o charakterze lokalnym gazet krajowych.

Na Dalekim Wschodzie wychodziły w 1920 r. do czasu opanowania tych prowincji przez bolszewików, we Władywostoku zaś wychodzą jeszcze teraz "Wostocznaja okraina", "Gołos rodziny", "Dalniewostocznoje Obozrenje", "Wieczer", i "Wola w Charbinie", "Ruskijski gołos", w Chabarowsku; "Nowaja Zyżń", "Ussurijskoje Słowo" - wszystko to przeważnie gazety o charakterze informacyjnym bez wyraźnego zabarwienia politycznego, dokładniejszych szczegółów o nich i o obecnym ich losie brak.

III. Prasa rosyjska w Japonji i Chinach w 1920r. wychodziły

"Dieło Rossii" w Jokohamie - Tokjo oraz "Szanhajskaja Zyżń", "Szanhajskaja gazeta" i "Ruskoje Słowo Echo" w Szanchaju. O charakterze tych gazet bliższych danych niema.

W Konstantynopolu wychodziło (powstawało i upadało) jeszcze za rządów Wrangla na Krymie parę niewielkich gazet rosyjskich podtrzymywanych przez rząd wranglowski, ostatnią z takich gazet była gaz. "Wieczerniaja Priessa" (Presse du soir) wydawana w dwóch językach i wspomagana przez francuskie władze wojskowe w Konstantynopolu.

IV. Prasa rosyjska w krajach słowiańskich

Rra w Bułgarji

IV. Prasa rosyjska w krajach słowiańskich

W Bułgarji

W Warnie wychodziły w r.1920 gazety rosyjskie

"Russkaja gazeta" o kierunku wranglowskim podtrzymywana w swoim czasie przez rząd krymski-obecnie nie wychodzi. Na czele jej stali przedstawi- ciele urzędu propagandy wranglowskiej: Niłow i Sztiglic.

W Sofji: "Rossija" też ekspozytura propagandy wranglowskiej, w której współpracownicy byli wybitni przedstawiciele inteligencji rosyjskiej, która wyemigrowała z południa Rosji. Na czele gazety ~~zbyt~~ stał prof. ~~Griman~~ znany prawnik, b. dziekan wydz. prawnego Uniwersytetu pietro- grodzkiego, pisywali w niej znany literat rosyjski Fiedorow i ceniony profes- or un-tu Noworosyjskiego w Odesie - Zawjałow.

w Jugosławji (właściwie tylko w Starej Serbji) w Belgradzie wychodziła do grudnia 1920 r.

"Russkaja gazeta", redagowana przez nader podejrzanego osobnika Pol de Mont Clair'a. Sadnej wytkniętej linii politycznej. Ciągłe zmiany w programie politycznym w zależności od otrzymywanych subsydjów z różnych stron zarówno od Wrangla jak i bolszewików. Ostatnia gazeta zamknięta zo- stała przez rząd serbski za zbytne sprzyjanie komunistom miejscowym.

"Russkaja Myśl" gazeta założona w grudniu 1920 r. przez przed- stawicieli Ros. K-tu Polit. Sawinkowa w Warszawie. Redaktor prof. Meklicow.

W Czechach

W Pradze czeskiej w 1920 r. wychodziły

gaz. "Russkoje Dieło" organ wranglowski, został zamknięty z braku środków w grudniu 1920 r.

"Wola Rossii" - organ s-rów grupy blizkiej Kiereńskiemu, głównymi współpracownikami są wybitni działacze z tej grupy Minor, Zenzinow i Le- biediew. Gazeta prócz funduszków partyjnych stale podtrzymywana jest mater- jalnie i moralnie przez Czechów uważających ją za wyrazicielkę najbliż- szego ich interesom kierunku myśli politycznej rosyjskiej. Do akcji Wrang- la jak również do Bałachowicza stosunek gazety był zupełnie wrogi, względem sprawy polskiej gazetę cechowała oziębłość.

"Prawda" - ekspozytura propagandowa bolszewików. W końcu listopa- da została zamknięta przez Czechów za ujawnianie w czasie rozruchów wywo- łanych przez komunistów zanadto żywych sympatji dla nich.

V. Prasa rosyjska w Austrii i Niemczech.

W Wiedniu wychodziła do końca niemal 1920 r. gazeta "Nowaja Rossija" (Das neue Russland) w dwóch językach wydawana przez znanego kapitalistę kijowskiego emigranta Ejslera i redagowana przez niejakiego Jel-fimowa. Pod względem kierunku politycznego gazeta była bliska w prawicowych kół emigracji rosyjskiej (prądów monarchistycznych). W grudniu 1920 r. drukarnię, w której drukowano gazetę i jej redakcję rozgromiono w czasie jakiejś manifestacji o charakterze komunistycznym, tak iż gazeta zmuszona była przestać wychodzić.

W Berlinie w 1920 r. wychodziły gazety:

"Gołos Rossii" lewicowo-radykalna gazeta o zabarwieniu socjalistycznym, podtrzymywana przez odpowiednie ugrupowania polityczne niemieckie, odznaczała się naogół germanofilstwem. Wychodzi dotąd

"Rul" organ partji kadeckiej, redagowany przez wybitnych przedstawicieli tej partji: Hessena, Nabokowa i prof. Kaminkę. W programie politycznym starannie ukrywany niemiernie widoczny germanofilizm, starania by pogodzić Ententę z Niemcami. Z punktu widzenia dziennikarskiego prowadzona dobrze, interesująca, to też ciesząca się dość znaczną stosunkowo poczytnością nie tylko w Niemczech, lecz na całym Zachodzie. Względem Polski zachowująca dotąd poprawnie oziębły stosunek, obecnie byłaby możność w pośredni sposób dostać się na jej łamy. Finansuje gazetę obecnie berlińska gazeta wielka firma wydawnicza Ullstein et Co

"Wremia" - tygodnik o charakterze bulwarowej gazety poniedziałkowej, wydawany przez znanego wydawcę dawniej kijowskiej gazety "Poslednije Nowosti" Breitmana - osobistość zupełnie niewyraźna politycznie i niepewna. Środki na wydawnictwo ze źródeł niemiecko-litewskich. Pismo było też subsydjowane aż dotąd przez misję ukraińską w Berlinie. Stosunek do Polski - nieprzychylny. Gazeta nie cieszy się popularnością.

"Russkij emigrant" organ tygodniowy, specjalnie poświęcony ekonomicznym i profesjonalnym interesom rosyjskiej emigracji w Berlinie wydawany przez Two "Russkij Kooperativ" w Berlinie ~~wydawany~~ redagowany przez B. Oreczkina - przedstawiciela ag. "Russpress" w Berlinie i redaktora informacyjnego w gaz. "Rul" - zdolnego dziennikarza.

VI. Prasa rosyjska we Francji

W Paryżu grupuje się największa stosunkowo ilość prasy rosyjskiej jakościowo stojąca na dość wysokim poziomie. Dotąd wychodzi tutaj 6 gazet czasopism rosyjskich,

Najwybitniejsze z nich

"Poslednija Nowosti" duża gazeta codzienna wydawana i redagowana przez petersburskiego adwokata L. Goldsteina. Co do kierunku politycznego łączy bezpartyjnych, lewych kadetów i postępowców. Przeważna część współpracowników - żydzi. Stosunek do Wrangla był nieokreślony, do Polski niezbyt sympatyczny. Wybitniejsi współpracownicy prof. Pilenko, Jabłonowski, Poradiew (pułk.), Szumskij i inni z b. wielkich liberalnych gazet rosyjskich Moskwy i Petersburga.

"Obszczęje Dieło" (La cause commune) - organ Burcewa. Pismo w dwóch językach wydawane, wybitnia frankofilskie podtrzymywane przez franc. mini. spraw zagr. Gazeta co do kierunku demokratyczna, jednak popierała szczerze sprawę Wrangla. Do sprawy polskiej odnosi się bez uprzedzeń specjalnych, jednak znać w zachowaniu się gazety obawy przed imperjalizmem Polaków, które łatwo można by rozwiązać przy minimalnych staraniach z polskiej strony. Już obecnie gazeta szeroko otwarła swe łamy dla materiału informacyjnego posyłanego z Warszawy przez agencję "Russpress". W "Obszczem Diele" współpracują najwybitniejsi przedstawiciele inteligencji rosyjskiej zaczynając od znanych literatów Burina, Kuprina i in. i kończąc na dziennikarzach zawodowych tej miary co np. Aleks. Jabłonowski. Pismo cieszy się stosunkowo największą popularnością ze wszystkich organów prasy rosyjskiej zagranicą.

"Swobodnyja mysli" pismo tygodniowe wydawane przez niejakiego Wasilewskiego (Nie Bulwa pseud.) - dziennikarza petersburskiego żyda. Gazeta ta zupełnie bez jakichkolwiek wytkniętych zasad politycznych, służy każdemu kto więcej daje, w wysokim stopniu sprzedajna. Do Polski stosunek aż dotąd był wrogi. Bolszewików nie chwali, ale i nie gani zanađto.

"Jewrejskaja Trybuna" - tygodnik specjalnej grupy żydów rosyjskich sjonistów pod kierownictwem znanego działacza kaddeckiej partji i żydowskiego adwokata Winawera.

"Pour la Russie" (bulletins d'information) periodyczne pismo wydawane przez grupę s-rów rosyjskich z Narbowem i Zenzinowem na czele blizkie Kiereńskiemu.

VII. Prasa rosyjska w Anglii i Ameryce

w Londynie w 1920 r. wychodziła:

gaz. "The New. Rossia" organ grupy kadetów rosyjskich osiadłych w Anglii z Nabokowem na czele.

w Ameryce w New-Yorku wychodziły

"Russkij Gołos", "Prawda" i "Gołos naroda" wszystkie trzy

pisma o charakterze wybitnie bolszewickim najwidoczniej utrzymywane za złoto sowieckie dla propagandy idei komunistycznych nie tylko wśród Rosjan, lecz i miejscowego społeczeństwa.

"Nowoje Russkoje Słowo" - pismo oficjalnie bezpartyjne, jednak o ogólnym kierunku lewicowo-radykalnym (zbliżonym do programu gaz.

"Głos Rossii" w Berlinie - zdecydowanie antybolszewickie. Wydawane przez sfery burżuazji żydowskiej, która emigrowała z Rosji. Do Wrażliwości stosunek jego był nieprzychylny, względem Polski - niewyraźny.

Prócz tego w paru większych miastach St. Zjedn. szczególnie ku końcowi roku 20 potworzyło się jeszcze parę gazet rosyjskich o charakterze przeważnie informacyjnym i o niewielkim stosunkowo znaczeniu.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

480